

NIESPOKOJNY (109) ai

W pisowni łącznej (94), w rozłącznej (15).

e oraz oba o jasne.

sg m N niespokojny (35). ◇ G niespokojn(e)go (3). ◇ A niespokojného (6), niespokojny (2); ~-ého (1), -(e)go (5). ◇ I niespokojnym (3). ◇ f N niespokojną (5). ◇ G niespokojn(e)j (2). ◇ I niespokojną (1). ◇ n N niespokojn(e) (5). ◇ G niespokojn(e)go (1). ◇ D niespokojn(e)mu (1). ◇ A niespokojn(e) (1). ◇ pl N m pers niespokojni (7). subst niespokojn(e) (7). ◇ G niespokojnych (14). ◇ D niespokojnym (3). ◇ A m pers niespokojn(e) (6). subst niespokojn(e) (3). ◇ I m niespokojnymi (3). ◇ L niespokojnych (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. Nie lubiący pokoju; powodujący niepokój, wicherzycielski; iniquus Miech, Mącz, Calag, Calep, Vulg, Cn; iniquus Mącz, Calag, Calep, Vulg, Cn; tumultuosus, turbulentus Mącz, Calep, Cn; immitis, importunus, maleferiatus Mącz; implacidus, insedatus, irrequieus Calep; infestus, turbidus Cn (75) : RejFig Dd2; wybráli sobie máli Polácy zá páná fyná iego Boleślává łyłego/ ále mu tego záyrzał Konrad nieśpokoyny ktory wolał z łwemi walczyć niż z Tátary *BielKron* 361; Pomorzánie z Prufy bárzo wielkie walki wiedli między łobą/ zwłászczá nieśpokoyny Swátopełk Pomorśki Woiewodá podwodził Prufy pogány ná Krzyżáki *BielKron* 361, 112v, 172v; Maleferiatus, Nieśpokoyny/ też Nieuczćiwy/ Niewiczofániec dworskie słowo. *Mącz* 121b; Turbulentus, Zwádlivy/ nieśpokoyny/ płochy/ zámieszány/ mętny *Mącz* 469b, 225a, 266b, 341 [2 r.], 468c, 469b; *SarnUzn* F3v; *WujJudConf* 175v; Ale iż ták wielka iest przyrodzenia ludzkiego wátłość [...] przeto práwá ná to łá wítáwione/ áby nimi nieśpokoyne namiętności [*tumultuantes affectus*] były hámowane *ModrzBaz* 136; *Calag* 532a; *KochPs* 161; ábo źefmy nákoniec tákich między łobą ćierpieli/ ktorzyby nieśpokoynymi byli: wedle náuki chriřtułowey nie żyli *CzechEp* 12; *KochJez* A2v; Tumultuosus, qui turbas excitare solitus est, turbulentus – Nieśpokoini, ten ktori rad czini rozruch. *Calep* 1093a, 511a, 540b [3 r.], 542, 563; *WujNT* 712, 2.Thess 3/7; W tym żywoćie ludzie wielkimi pracámi odpoczynienia y beśpieczeńřtwá łzukáią/ lecz od złych żądź zwiedźieni nie náyduią/ poniewáż chcá odpoczywáć w rzeczách nieśpokoynych. *WysKaz* 10; Ludzie śrzedni y řtárzy/ Bárzo nieprzyřtoyne Látom wáłzym złodzieyřtwo/ dzieło nieśpokoyne. *KlonWor* 44.

W połączeniach szeregowych (7): iż będą ludzie ktorzy łami łyebye będą miłowáć/ chćiwi/ pyřłni/ hárdźi/ złorzeczliwi/ rodzicom nyepořlũłni/ nyewdźyęczeni/ źli albo nyepoboźni/ przездuřłni/ nyepokoyni [*sine pace Vulg* 2.Tim 3/3; przymierza nie trzymáiący *WujNT*]/ potwarce/ nyepowřcyągłiwi/ okrutni/ nyeludzy/ zdrádlivi/ krnábrni/ nádęci/ łepi/ á wyęcey miłuyący rořkolfy niż Bogá *KromRozm I* B3v; *Leop Iac* 3/8; Zálz niebaczyćie/ iákie drapieřzne/ okrutne/ potężne/ y nie řpokoyne nieprzyáćioły/ przez ten czás wřzyřtek/ rządu Páná náłzego niebořczyká. *BiałKaz* H3; *SkarŻyw* 492; *WujNT Iac* 3/8, s. 836; *SkarKazSej* 659a.

W charakterystycznych połączeniach: niespokojne(-y, -a) dysputacje, injenija, namiętności, rzeczy, sprawa, zbor; niespokojni(-y) nieprzyjaciele, strzelec.

Wyrażenia: »niespokojny człowiek (a. niespokojni ludzie)« = *importunus homo Vulg* (9); *GlabGad* M7v; *KromRozm I* B3v; *Emissarius*, Nieśpokoyny człowiek/ ktory nic nie czini yedno wřziřtko złe.

Mącz 226b; Homo inquietus et ad tribunatum spirans, Człowiek niepokojny á ná páństwo woyskie czuháyący/ wazący. *Mącz* 341d; prosił áby mu dano drogę do okázowania meřtwá/ do vřkromienia byřtrości ludzi niepokojnych [*turbulentorum*] *ModrzBaz* 44, 43v; *SkarŻyw* 492; *ActReg* 42; *WujNT* 2.*Thess* 3/2.

»duch niespokojny« (1): tedy to [*mężobojstwo*] iuż nie może być z ducha Bożego/ ćichego/ y ćierpliwego [...] ále z ducha niepokojnego złego. *CzechRozm* 240.

»niespokojna głowa« [*szyk* 3:1] (4): *WujJud* 36v; Acż to podomno niektórym niepokojnym^m głowam niepomozę/ ktorzy więcey warchoły y chwałę swoię miłuią niź chwałę Bożą. *WujJudConf* 13v; Przetofz ią teź wolę ná nich przeřtác/ niźli ná tych nie řpokojnej głowy ludzkiej wywodziech/ ktore fie nád řłowo Boże wynofzą *CzechRozm* 45v; *CzechEp* 227.

»narod niespokojny« (1): Potym w okřęćiech począł wieść y woyny Ná wodnym polu narod niepokojny. *KlonFlis* D.

»niespokojne serca i myřli« (1): Toć ich [*sejmów*] iuż lepiej nie řkładác/ ieřli tákich niepokojnych řerc y myřli nie złożyćie/ á do řwiętey zgody nie przyřtąpićie. *SkarKazSej* 673a.

»niespokojny umysł« (1): Animus inquietus, Niepokojny vmysł. *Mącz* 341d.

Szeregi: »buntowny a niespokojny« (1): á od pořtronnych ludzi/ áni buntownych á niepokojnych obywatelów [*nec ab externis hominibus, nec a seditiosis civibus*] Rzeczpořpolita inácze y bronioná być nie może *ModrzBaz* 126v.

»niespokojny a drapieźny« (1): Iako lud Tatarřki zawřze ieřt nie řpokojny á drapieźny [*inquietae sunt et semper rapaces*]. Niemogą nigdy Thatarzy řpokojni być aby pořthronnych řąřiadów nie gabali *MiechGlab* 32.

»niespokojny a niepořłuszny« [*szyk* 1:1] (2): Stolicá Cárogrocka [...] wielkimi dobry řwieckimi od Konřtántyná vbogácona/ z prořnowánia puřtą być bárzo poczęłá/ y niepořłufzną á nie řpokojną *SkarJedn* 390, A3v.

»miedzy sobą rozni i niespokojni« (1): ktory [*Chrystus*] z onych dwu narodów miedzy řobą roznych y niepokojnych/ iedno vćzynił/ y pokoy řpráwił *CzechRozm* 78v.

»swarliwy a niespokojny« (1): wřzákże gdy co było řwárliwego á niepokojnego: práwie omglewał od teřkności/ źelmy go wynořić muřieli *SkarŻyw* 335.

»niespokojny i złořliwy« (1): ábyřmy byli wyrwáni od niepokojnych y złořliwych ludzi [*importunis et malis hominibus*]. *WujNT* 2.*Thess* 3/2.

»niespokojny, zły« (1): *CzechRozm* 240 cf »duch niespokojny«.

W przen (2) : iź ięzyk niepokojny więcey może záráćić ludzi niewinnych/ niźli ręká niepokojna. *RejPos* 266v.

α. *W funkcji rzeczownika* (14) : Pátrż czo zá rořkořz niepokojny miewa/ Gdy řpác álbo ieść wzdycháiąc poziewa. *RejZwierc* 227v; *SkarJedn* 107, 122, d8, d9; A prořimy was bráćia/ karzćie niepokojne [*corrigite inquietos*]/ ćieřćie łękliwe/ znařzayćie niemocene/ ćierpliwymi bądźcie ku wřzytkim. *WujNT* 1.*Thess* 5/14; *SkarKaz*)(4; *SkarKazSej* 661a *marg*, b, 696b.

W pořłączeniu szeregowym (1): á złe niepokojne y Heretyki karał: á mocy kápłáńkiey y do řkarbow Chryřtuřowych wrotá im zówierał *SkarJedn* 122.

W przeciwstawieniu: »spokojny ... niespokojny« (1): Gdy łpokoynego między fię łádzaią Niełpokoynego ze drzwi wypychaią. *RejZwierc* 227v.

Szeregi: »zły i niespokojny« (2): *SkarJedn* 122; aby dla trochy złych/ y niełpokoynych wżytko fię krolaftwo nie wąłliło *SkarKazSej* 701b. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»zwadliwy i niespokojny« (1): A tych nietylko by miał być vrząd łędzić ale też y iednać niezgodne/ á zwadliwe y niełpokoyne [*discordes et tumultuantes*] hámowác *ModrzBaz* 91.

2. *Taki, w którym panuje niepokój, zamęt, zamieszanie, warcholstwo; inquietus, molestus, negotiosus, tumultuosus, turbidus* *Mącz* (9) : *Mącz* 245a; Z Onych to niełpokoynych kątów [*ziem ruskich i podolskich*] małz iednego/ Wierz mi iż ten nie wyda męłstwem z was żadnego *PaprPan* Iv.

W połączeniu szeregowym (1): A łtąd nędzny/ mizerny/ á niełpokoyny żywot mułi vrołć tobie/ iuż zówždy pies ná łáncuchu v wrot twoich/ á miecz krwawy pod podułżką twoią/ á prokurator v drzwi twoich. *RejPos* 223.

W przeciwstawieniu: »spokojny ... niespokojny« (1): Izaż nie lełpzy cnotliwy á łpokoyny żywot niłzi warchotny niełpokoyny á ze włżąd zátłrudniony? *RejZwierc* [782].

Wyrażenia: »niespokojny czas« (1): *Turbidum et tranquillum tempus, contraria, Niełpokoyny/ zámiełżány czas. Mącz* 469b.

»niespokojna noc« (1): *Nox inquieta, Niełpokoyna noc. Mącz* 341d.

»niespokojny świat« (1): A ielłiby to byłá wola Boża/ aby cię teraz wziął słtego niełpokoynego y złego łwiátá *KarnNap* Ev.

»niespokojny żywot« [*szyk 2:1*] (3): *Tumultuosa et sediciosa vita cui opponitur quieta, Zwadliwy niełpokoyny żywot. Mącz* 468c; *RejPos* 223; *RejZwierc* [78²].

Szeregi: »spokojny abo niespokojny« (1): niemiánuie mu tey ábo owey kráiny/ bliłkiey abo dalekiey/ vrodzáyney ábo niełłodney/ łpokoyney ábo niełpokoyney: iedno zgołá tę/ ktorą vkázác miał. *SkarŻyw* [282]. [Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.]

»niespokojny, zamieszany« (1): *Mącz* 469b cf »niespokojny czas«.

»niespokojny i zły« (1): *KarnNap* Ev cf »niespokojny świat«.

»zwadliwy, niespokojny« (1): *Mącz* 468c cf »niespokojny żywot«.

3. *Przeżywający niepokój; irrequietus* *Mącz*; *sollicitus* *Cn* (10) : [*królowie, panowie*] Niespokojni (ba)rzo sypiają, A często się (z)rywają I jedno k(to) blisko krzyknie, Wnet sie im serce zł(ę)knie) *BierRozm* 13; *LubPs* R5 marg; *Irrequietus, Niełpokoyny/ Pierzchliwy/ niemogący s łpokoyem być. Mącz* 341d; ale tho mułi mieć ná baczeniu/ iż łą konie drugie nie łpokoyne *BielSpr* 24v.

Zwrot: »(u)czynić kogo niespokojnym« [*szyk zmienny*] (2): *Turbavit mihi animum, Vczynił mie niełpokoynym. Mącz* 469b; Iż ie łumnienie ich łtrofuie/ y niełpokoynymi czyni. *CzechRozm* 113.

Wyrażenia: »myśl niespokojna« (1): Vłkrom ná chwilę/ w ták tełkliwym bólu/ Myłli łtrapione/ niełpokoyne/ moje *GrochKal* 10.

»niespokojny sen« (1): ielłi ciężey łpi/ ielłi łtráfzliwe á niełpokoyne łny miewa *SienLek* 18v.

Szeregi: »smutny ani niespokojny« (1): Nie bęđzie łmutnym/ áni niełpokoynym [*Non erit tristis neque turbulentus* *Vulg Is* 42/4; Nie bęđzie łmutnym áni záburzonym *WujBib*]: á zakonu iego narody czekác bęđą. *LatHar* 554.

»strapiony, niespokojny« (1): *GrochKal* 10 cf »myśl niespokojna«.

»straszliwy a niespokojny« (1): *SienLek* 18v cf »niespokojny sen«.

W przen (1): Moia Erato piŕze rym ten nieŕpokojny/ Abowiem teraz wŕzedy pŕuŕą krwawe woyny.
KmitaSpit Av.

4. *Lekkomyŕlny, próŕny, rozpustny; curiosus Mqcz* (8) :

W poŕczeniach szeregowych (5): Alic oto zabięzala mu niewialtha/ w vbierze ŕwowlolney niewialty/ gothowa na zwodzenie duŕz/ ŕwiegotliwa y bŕedna/ nie ŕpokojna [*quietis impatiens*]/ y ta kthora ŕie w domu ŕwym oŕtać nie moŕe na nogach ŕwoich *Leop Prov* 7/11; *Curiosus, Pracowity/ Pieczolowity/ Pilny/ Nieŕpokojny/ Wŕzeteczny. Mqcz* 73a; *RejPos* 223; ale iakich ŕywotow ci panowie wŕzyŕcy vŕywać muŕza/ to iuŕ oczy nalŕe cŕęŕto widaią. Bo bezboŕnych/ nieuczciwych/ drapieŕnych/ ŕwowlolnych/ opiŕtych/ nieŕpokojnych/ niezdrowych/ niebezpiecznych *RejZwierc* 131v; *ReszPrz* 65.

W porównaniu (1): Maa prawi/ ducha iakiegoŕ barzo nieŕtwornego/ nieŕkromnego/ nieŕpokojnego/ iako latawca *ReszPrz* 65.

Wyraŕzenia: »duch niespokojny« (1): *ReszPrz* 65 cf *W porównaniu*.

»gŕowa niespokojna« (1): *Nadŕluguią* [*kust: Nadŕluguią*] mŕlokoŕom/ ludziom zgŕnpią hoynym :
Dziedzicom nie opatrŕnym/ gŕowom nieŕpokojny^m *KlonWor* 55.

»niespokojne oko« = *zalotne, uwodzicielskie spojrzenie* (1): bo iŕ druga biaŕgŕowa będzie miaŕa nieŕpokojne oko/ obyczaie pieŕczzone/ a thwarz w ktorey iako w ŕwierciedle widzieć będzie puŕtote *Górndworz* LI8.

Szereg: »niespokojny i rozpustny« (1): Mial iednego wŕprawie ŕwey brata mŕodego Osberna/ dowcipnego/ ale barzo nieŕpokojnego y roŕpuŕtnego/ y nie zakonnego *Skarŕyw* 333.

5. *Będacy stale w ruchu, ruchliwy; nusquam residens Cn* (7) : *Fluctuosus, undosus, procellosus, inquietus* – *Burz, nieŕpokojny. Calep* 425a.

Wyraŕzenia: »morze niespokojne [= *wzburzone, pokryte falami*]« (4): ktory ŕeglarz nieprzywykl morzu nieŕpokojnemu/ niemaa zwyczaiu dobrego. *BielKron* 250, 277; *BudNT* h *marg*; Bo ŕie oni zawnŕdy iako morze nieŕpokojne burzyć muŕza. *CzechRozm* 138v.

»oczy niespokojne [= *rozbiegane*]« (1): Czŕowiek byl ŕercaa dobrego/ vrody ŕredniej/ twarzy dŕugiej/ vŕzu wielkich/ gŕofu miadzŕzego/ oczu czarnych maŕtych y nieŕpokojnych/ niewczelnoŕciam przywykly *BielKron* 387.

»rzeka niespokojna« (1): Ty nocna roŕŕe ŕpuŕczalŕ: ty doŕtatkem hoynym Zywey wody dodawalŕ rzekom nieŕpokojnym. *KochFr* 125.

Synonimy: 1. *burzliwy, swarliwy, zwadliwy*; 2. *warchotny, zamieszany*; 3. *pierzchliwy*; 4. *nieskromny, swawolny, wszeteczny*; 5. *burzliwy*.

Cf **SPOKOJNY**